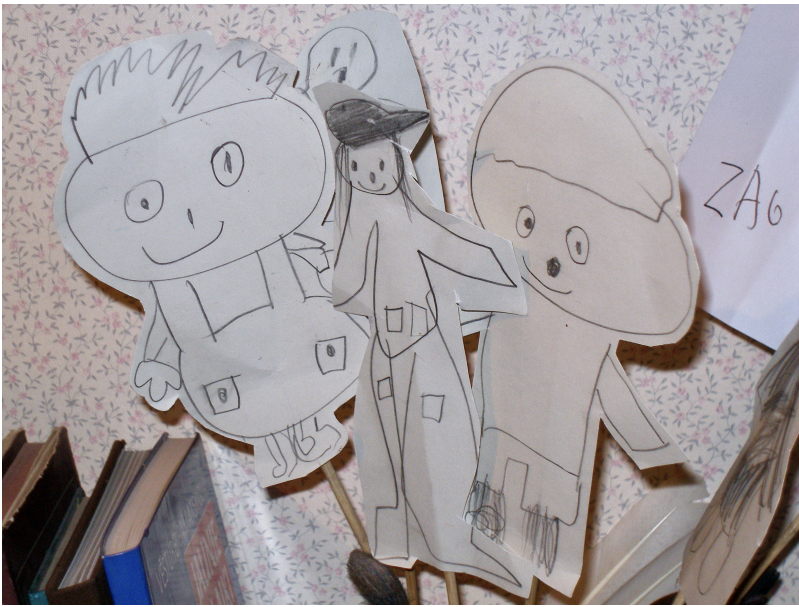

KOKS NO ORANŽIEM RIMBUĻIEM

Dienā, kad es piedzimu, esot liijs lietus. Tāpat cilvēcei atvēlētā rudenības deva tobrīd vēl nebija samazināta līdz minimumam, pārceļot lapkrīti nepieklājīgi agri un ieviešot priekšlaicīgu slapjdraņķi, kāds tagad nereti vērojams oktobra beigās, tālab varu visai droši apgalvot: dienā, kad es piedzimu, koku lapas bija oranžas. Manu matu krāsā. Dienā, kad es piedzimu, mana vecmāmiņa uzgleznoja manu portretu dabā.

Atšķirībā no vairuma citu bērnu mana pirmā saskare ar mākslas apguvi (fundamentālā līmenī – vērojot) nebija vis kādā izglītības iestādē, bet gan vecmāmiņas dzīvoklī – tur sienas sedza mākslas grāmatu sējumi un pāris klasiķu gleznas. Viņa bija vizuālās mākslas skolotāja, bet mana tante – mākslas vēsturniece. Tā kā bērnībā tur un līdzīgi iekārtotajā vecmāmiņas klasē pavadīju diezgan daudz laika, pieņēmu šo vidi kā pašu par sevi saprotamu, pat ja manu vecāku mājās bija ieturēts skandināvu minimālisma stils, un piedzīvoju īstenu kultūršoku, pirmo reizi nonākot klases telpā, kur viss bija reti neglīts, reti neiedvesmojošs, un kur returns ar to arī beidzas, jo lielākā daļa pārējo klašu telpu, kurās man nācies pabūt, ir diezgan līdzīga.

Tomēr nebūt nav tā, ka starp radinieku mājokļiem un skolas solu ar mākslas mācīšanos vispār nesaskāros – pirmā visspilgtākā atmiņa šai sakarā ir no tās vienas reizes, kad apmeklēju nodarbību silītes grupiņā. Biju tur ar savu tēti, un visu laiku (tas šķita velkamies stundām ilgi) pavadījām, kopīgi līmējot baltas vates pūkas ar parasto zīmuli uz dzeltena kartona uzvilktā zaķa kontūrā. Un tā ne tuvu nebija pēdējā reize, kad saskāros ar trušiem un biedējoši dzeltenu krāsu.

Man nekad tā īsti nav izdevies atšķetināt kopš bērnības samilzušo jautājumu: kāpēc man tik ļoti riebās apmeklēt bērnudārzu. Vecāki saka, ka man esot bijis bail no kādas dežurantes, kura pie ieejas sēdējusi ar apdegušu seju. Es atceros tikai piespiedu kārtā pār pretīgiem vārtiem kartupeļiem pārlietu mērci un spalģus kliedzienu, kad pavēru aizkaru, aiz kura slēpās tamborētas skudriņas. “Kā tu uzdrošinies aizskart skudriņas?!” Atceros Letīciju, kas dikti raudāja, kad nomira Mārtiņš Freimanis, un savu iedomu draugu Mārtiņu.

Ik reizi, kad bija jādodas uz bērnudārzu, man sākās problēmas ar vēderu, dziļš klepus, ausu sāpes un citas kaites bez gala un malas dažādās absurda kategorijās. Un tad, kad beidzot biju atveseļojies, izlūdzos, lai man ļauj atkal un atkal izņēmuma kārtā nedoties dzīvē... tāpat vien. Un tā nu es atturēju savu tēvu no ikdienas pienākumu veikšanas, pats savu ikdienu vadīdams mājas četrās sienās,

plēšot tualetes papīra rullīšus un virpinot baltas pikas. Reizēm devos gājienu uz dabas muzeju ar vectēvu vai uz mākslas muzeju ar tanti vai vecmāmiņu. Manām audzinātājām tik vieglprātīgs dzīvesveids tik jaunā vecumā nešķita pieņemams, tāpēc viņas vērsās pie manas mātes pēc izskaidrojuma, bet māte tikai atbildēja, ka “vismaz viņš ir radošs. Taisa visādus darbiņus no tualetes papīra.” Laikam silītes grupiņā apgūtās vates ķepināšanas iemaņas tomēr bija iespējams likt lietā.

Vienā no reizēm, kad izņēmuma kārtā devos garām apdegušajai dežurantei un pavārei ar milzīgajām brillēm, kas vienmēr karājās kaklā un nelāgi žvadzēja, uz grupiņu trešajā stāvā, pārmaiņas pēc neceļot histēriju un neliekot visiem apkārtējiem sajusties neērti, mums bija jāglezno savas mammas. Šķiet, tuvojās māmiņdiena vai kādi citi svētki, un gleznas bija paredzētas kā dāvanas tajos, taču manai mammai šī dāvana bija atklāsmē, ka manas attiecības ar krāsām ir ne gluži tādas kā citiem bērniem.

Sēdēju pašā gaišās telpas stūrī ar skatu uz lociņiem, ko mani vienaudži bija iesējuši, kamēr biju atvaļinājumā, un gleznoju. Kā jau daudzi bērni, nepazīnu krāsu atjaukšanas konceptu (bet sajaukšanas gan), tāpēc, lai atveidotu cilvēka ādas krāsu, pārsvarā lietoju rozā un dzeltenos toņus. Nē, toņi nebūtu pareizais apzīmējums, jo guašu kastītē no katra bija tikai pa vienam tādām – spilgtam un ne ar ko citu nesajaucamam. Un tomēr man tas izdevās – sajaukt.

Triepu savas mātes seju dabiskā saules dzeltenā krāsā un jutos pat visai harmoniski, jo viss cits jau bija pabeigts, atlika tikai piešķirt dzīvību gleznas groteskajiem vaibstiem, kad mani apraudzīt pienāca audzinātāja Ilze*.
– Vai tava māmiņa ir slima?
– Nē.
– Kāpēc tad viņas seja ir zaļa?

Kā jau visi bērni, kādā 1. septembrī es sāku savas skolas gaitas. Kopš tā laika ir jau pagājuši desmit citi pirmie septembri, pompozākas un mazāk pompozas bērū, tas ir, mācību gada sākuma uzrunas. Sveicināta, Rīgas 45. vidusskolas saime! Sveicināti Āgenskalna valstī, esiet sveicināti labākajā Daugavas kreisā krasta ģimnāzijā! Un es jums novēlu, lai šajos gados Rīgas Valsts 2. ģimnāzijā, labākajā valsts skolā, jūs iemantotu vismaz vienu īstu draugu, uz kuru varat pajauties arī tad, kad ir grūti...

Visa mana ģimene bezcerīgi paļāvās, ka arī skolā man klāsies tikpat sēri kā bērnudārzā, ka es trīcēšu un drebēšu, ka vaidēšu un raudāšu, ka klepošu un šķaudīšu, un puņķošos, un asiņošu, tādējādi izrādīdams savu nepatiku ne tikai pret pirmsskolas, bet arī obligāto – pamatizglītību. Tomēr es visus patīkami pārsteidzu, izrādot nepatiku tikai pret skolas pusdienām, un apēdot vienīgi banānu, kas man bija iedots līdzi. Varētu teikt, ka mana attieksme bija mainījusies par simt astoņdesmit grādiem, bet tas būtu drusku skaļi teikts, tāpēc – drusku klusāk – teikšu, ka tā bija mainījusies par vismaz simts. Katrā ziņā vismaz apmeklējums vairs nesagādāja sirdēstus. Māksla gan.

Laimīgā kārtā mana sākumskolas pieredze nebija tik viendabīga, ka visus priekšmetus mācītu klases audzinātāja – vizuālo mākslu apgūvām pie citas. Skolotāja Sandra bija īsa, apaļīga un ļoti asa. Viņa bija arī ārkārtīgi skaļa, tāpēc, par spīti pamatīgajiem apmēriem, būtu gluži laba sporta pasniedzēja – varētu visus sasaukt. Atšķirībā no mūsu sporta pasniedzējas Intas, kura pa vingrošanas zāli pārvietojās klabošās papēžu korpēs, Sandra apkārt staigāja zīmola kedās.

Taču māksla neapšaubāmi vairāk ir par cilvēka iekšējo, nevis ārējo pasauli, vai ne, tāpēc pietiks par ārējām izpausmēm – es atminos ne tikai tās, bet arī pāris darbu, kurus mums bija jāizgatavo Sandras vadībā. Šķiet, sākumskolā lielāka nozīme vienmēr tiek piešķirta formai, nevis saturam – papīra plēšanai, kolāžu līmēšanai, krāsu jaukšanai un kritiņu deldēšanai, nevis kopsakarības “ko mēs ar šiem materiāliem varam panākt” veidošanai. Līdz šim konceptam katrs varēja aizdomāties pats, jo teju ikviens skolotājs ir kādā brīdī pamanījies radīt izjūtu, ka nule nule nonāks līdz kādam atzinumam, bet tad stunda būs beigusies, gads būs beidzies un vidusskola vairs nebūs obligāta, bet mēs vismaz mācēsim izgatavot koku no oranžiem rimbūliem.

Visspilgtāk gan atceros nevis savu rudens koku interpretāciju, kura vairākus gadus rotāja virtuves skapīti, līdz to nomainīja šis pats uzdevums manas māsas atveidojumā, bet gan atgadījumu ar zaķi. Lai arī man ir tāda sajūta, ka katru gadu kādi svētki zaudē savu nozīmīgumu, un ka vienu gadu attapsimies, atceļot Ziemassvētkus, un tas mani mazliet skumdina, laikam vēl trakāka man savulaik šķita slimīgā apsēstība ar atzīmējamajām dienām pirmo klasīšu laikā. Kad bijām pabeiguši eglīšu rotājumus no dzijas, nācās ķerties pie sirsniņu izšūšanas, un drīz vien jau, pametuši tās pusceļā, sākām aplicēt Lieldienu zaķus. Savu Lieldienu zaķi es neatceros, bet atceros, ka ap to gaisā virmoja liels trādiriids. Atceros, kā man savs zaķis patika un kā skolotājai tas ļoti nepatika, un kā es strīdējos, un kā viņa man ielika seši. Sandru vienmēr atcerēšos kā skolotāju, kas man vārda dienā uzdāvināja sešinieku par Lieldienu zaķi. Nesen satiku viņu teātrī.

Pāreja no sākumskolas uz pamatskolu savā ziņā bija dramatiskāka, nekā vēlākā nomaīņa no pamatskolnieka uz vidusskolnieka statusu, – kamēr otrajā gadījumā viss vienkārši kļuva nopietnāk, pirmajā nopietnība tika pompozi uzsvērtā. Dabaszinību skolotāja lika mums nostāties seksīgi (tā, it kā mums galvā būtu ozollapu vainags), latviešu valodā apgūvām paplašinātus teikumus, bet matemātikā – nezināmos. Vizuālajā mākslā gan nekas daudz nemainījās – tā kā mājturības stundas zēniem un meitenēm notika atsevišķi, mākslas stundās nodarbojāmiejs tikai ar mākslas radīšanu plaknē, bet satura ziņā gan viss bija pa vecam. Kaķīši, zaķīši un tā.

Stundas notika pagrabā, gandrīz pilnīgā izolētībā no dienasgaismas, pie pasniedzējas, kuras vārdu neatceros, taču atceros uzvārdu – Plīns. Pirmās atmiņas par viņu gan nesaistās ar nodarbībām, bet ar viņas vadīto pagarinātās dienas grupu, kurā vairākus gadus iepriekš biju pamanījies iešmugulēt bekona čipsus. Vēlāk ar tādām mulķībām vairs nenodarbojos, taču klasesbiedru izdoma sasniedza pamatskolas apvāršņus, tāpēc kādu dienu, kad Plīns uz stundu ieradās ar nokavēšanos, viņa uzgāja savu penāli, apzīmētu ar svastikām un ģenitālījām, Gati un Danielu – smejošus pēdējā solā, bet raudošu Valteru – pirmajā.

Vienīgais viņas vadībā izgatavotais darbs, kurš nav pametis manas atmiņas horizontus, ir kaķis, kurš mums bija jāzīmē ar krāsainajiem zīmuliem. Tolaik man ļoti patika Harijs Poters, konkrētāk, pēdējās grāmatas, jo no pirmajām uzskatīju sevi par izaugušu, tāpēc zīmēju ļoti draudīgu “Voldemorta kaķi” ar šķībām, sarkanām acīm, čūskas nāšīm un melni zaļsvītrotu rumpi uz dūmakaina fona, ko ieguvu, sašvīkājot (beigās jau saskrāpējot, jo man, kā jau vairumam, nepatika asināt zīmulus) lapu ar parasto grafitā zīmuli.

Man vienmēr šķita, ka Plīns ir fiziski nespējīga pasmaidīt. Arī ar dusmošanos viņai piekliboja. Viņa tikai smagi cilāja rokas, vilka vārdus, dažreiz tikko manāmi pasmīnēja, bet visbiežāk raudzījās pasaulē ar pokera spēlētājas seju. Kad viņa ieraudzīja manu “Voldemorta kaķi”, viņas sejā iegaismojās kāda vēl nekad iepriekš neredzēta emocija – vai tas bija pretīgums? Katrā ziņā Plīns teicās esam nobijusies un ielika man seši.

Paralēli šīm pagrabstāva stundām pāris darbdienu vakaros apmeklēju mīksto rotaļlietu izgatavošanas pulciņu tajā pašā kabinetā. To vadīja skolas lietvede, kura bija arī direktora sieva, bet tas nav svarīgi. Reiz viņai nodarbības laikā piezvanīja “Radio Skonto” un uzdeva jautājumu “Kurš ir jūsu mīļākais radio?”, uz ko viņa atbildēja, ka “Latvijas Radio 3. Klasika”. Tas bija teju interesantākais atgadījums šajā pulciņā, jo pārējā laikā mēs nodarbojāmiejs ar mehānisku, meditatīvu darbu – griezām piegrieztnes, izvēlējamies audumus, centāmiejs izdomāt pēc iespējas vienkāršākas formas dzīvnieciņus, lai katru reizi varētu atnest mājās vairākus, čīkstējām un lūdzām skolotājai izdarīt visu darbu, un, beigu beigās, svinīgi pietūkējām mazus, šķībūs spilventiņus ar sintētisku vati.

Mūsu pirmā pasniedzēja ģimnāzijā, vārdā Eva, bija traka sieviete, kura bija mūžīgi apvainojusies uz visu pasauli un pie viena pildīja arī dienesta viesnīcas vadītājas pienākumus. Netiku pie tā goda ar viņu iepazīties kādu mēnesi, jo pirmo skolas nedēļu pavadīju slimnīcā un tad vēl visādu apstākļu dēļ nesanāca apmeklēt stundas, taču vienmēr atcerēšos, kā savā septiņpadsmitajā palātā iztrūkos, izlasījis vienīgo mājasdarbu pirmajā skolas dienā: “IELAADEET APLIKAACIJU PINTEREST!!!!”.

“Vai jums ir Pinterest? Man tā liekas ļoti ērta aplikācija, paskatieties, kādas man visādas mapītes. Un var ērti sadalīt. Nu, piemēram, šeit. Kandinskis. Man ļoti patīk, ja mani skolēni strādā ar Pinterest”, uzdodot mums izveidot kārtējo dēli, Eva klāstīja.

Ar viņu katra saruna bija kā pirmo reizi, viņai ļoti patika spilgtas krāsas un klusās dabas, viņa nekad neapskatīja mūsu dēļus un tā arī neiemācījās mūsu vārdus. Vasarā pēc 7. klases viņa pedagoģiju pameta, lai varētu pilnībā nodoties pārzīnes pienākumiem dienesta viesnīcā, taču baumoja, ka esot piedzīvojusi nervu sabrukumu.

Evas vietā atnāca pretstats – kusa, mierīga trīdesmitgadniece, kura vienmēr mākāja garu kardiganu un augustus ādas zābakus. Karmena bija pārliecināta kristiete, un viņa pirmā mums mācīja žanrus un tehnikas. Laikam tieši Karmenas pārraudzībā es sasniedzu savu māksliniecisko triumfu. Kaut kur kādā mapē joprojām jābūt paslēptai klusajai dabai, ar kuru ilgi lepojos, un perspektīvas skicēm, pirms kuru radīšanas man nebija ne jausmas, cik dažādas perspektīvas vispār var būt... Vārdu sakot, šīs stundas salika daudz ko perspektīvā. Es tā arī nesapratu, kā lai uzzīmē Dāvidu, bet maniem klasesbiedriem gāja vēl grūtāk, galu galā ģenitāliju zīmēšanas laiks bija pāri.

Ar Karmenu mums vispār gāja grūti. Viņa bija ļoti jauka, taču neviens viņā neklausījās. Savu stāstāmo viņa runāja kādam pāritim cilvēku, kuri izlikās klausāmiejs tikai aiz pieklājības. Es sēdēju pēdējā rindā, tāpēc neko nedzirdēju. Vienreiz novēlos no krēsla. Vai divas reizes. Tolaik man vēl bija dzēšgumija. To varam secināt, spriežot pēc mana mīļākā no darbiem, ko izgatavoju to divu gadu laikā, kurus nomācījāmiejs pie Karmenas, – mums bija jārada kaut kas postmodernisma stilā.

Vispār to bija uzdots darīt mājās, taču es biju aizmirsis, tāpēc nočiepu no kāda klasesbiedra ķimijas darba lapu, no cita – parasto zīmuli, no vēl cita – rapidogrāfu, un no vēl cita – šķiltavas, un piecās minūtēs radīju “šedevru”. Es viegli ietonēju darba lapas tukšo pusi ar parasto zīmuli, tad to nedaudz padzēsu ar dzēšgumiju. Google tulkotājā noskaidrojais, kā ķīniešu valodā ir “mīgla”, to ar rapidogrāfu un ķīnzīmēm uzrakstīju tieši lapai pa vidu. Aizgāju uz tualeti un drusku apdedzināju lapai malas, ļoti cieši saburzīju lapu, pēc tam to izgludināju, aizsvīkāju vārdu “Kārlis” (tā sauca lapas iepriekšējo īpašnieku), tā vietā uzrakstīju “Gusts” un iesniedzu.

Dabūju desmit, un Karmena ļoti entuziastiski klasei prezentēja manu ideju par Ķīnu un smogiem, un to, ka šis ir īsts postmodernisma paraugs, bet, protams, neviens neklausījās, pat ne pieklājības pēc, un es sēdēju pēdējā rindā, tāpēc neko nedzirdēju.

Tagad dzirdu tikai Jura Simonoviča “Apsūdzību funkcionālismā”, konkrētāk, vārdus “postmodernisma diskursā viens no galvenajiem kvalitātes kritērijiem ir inovācija”, un domāju par to, ka to neviens mums nekad nepateica.

Un vēl domāju par to, ka tas bija pēdējais darbs, ko radīju.

Un vēl domāju par to, ka pirmo reizi par kultūras kanonu mums pastāstīja vidusskolā, “jaunā un inovatīvā” priekšmetā ar nosaukumu “kultūras pamati” un ka joprojām nezinu atšķirību starp žanru un stilu, un ka mana pirmā asociācija ar simbolismu ir manas vecmāmiņas glezna, nevis Purviša lapotnes.

• visu stāstā pieminēto pedagogu vārdi ir mainīti.

Gusts Ābele ir vidusskolēns, rakstnieks un režisors